

SOSYAL SİGORTALAR KANUNU UYGULAMASINDA SİGORTALILIK NİTELİĞİNİN SONA ERMESİ

Yrd. Doç. Dr. Nüket SARACEL*

GİRİŞ

Sosyal Sigortalar Kanunu (1) uygulaması bakımından sigortalılık niteliğinin kazanılması bireysel ve toplu olarak iki durumda sözkonusudur (2). Bunlardan bireysel sigortalılık, gerekli şartların gerçekleşmesi halinde zorunlu olarak kazanılırken (Sosyal Sigortalar Kanunu m.6), topluluk sigortasına katılım isteğe bağlıdır (Sosyal Sigortalar Kanunu m.86). Ancak istisna olarak avukat ve noterler için topluluk sigortasına girmek zorunludur (Avukatlık Kanunu (3) m. 186 ve Noterlik Kanunu (4) m.201). (5).

-
- (*) Anadolu Üniversitesi Afyon İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üy.
(1) RG. T. 29-30-31.7.1964 ve 1.8.1964, No. 11766-11779.
(2) İhsan ERKUL, Ercan GÜVEN, Ö. Zühtü ALTAN, Nüvit GEREK, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No. 79, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, No. 26, s. 335.
(3) RG. T. 7.4.1969, No. 13168.
(4) RG. T. 5.2.1972, No. 14090.
(5) Ancak bu zorunluluk sadece malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına ilişkin olup, iş kazası ve meslek hastalığı, hastalık ve analık sigortalarına katılım isteğe bağlı bırakılmıştır.

Sigortalılık niteliğinin kazanılması dışında, bu niteliğin ne kadar süreyle taşınılacağı ve ne zaman yitirileceğinin bilinmesi de büyük önem taşır. Çünkü, Sosyal Sigortalar Kanununda çeşitli sigorta kollarının sağladığı yardımlardan yararlanabilmesi ilke olarak kişinin sigortalılık niteliğini taşıyor olması şartına bağlı tutulmuştur (6). Ancak, söz konusu Kanun bazı sigorta kolları bakımından sigortalılık niteliğinin yitirilmesi konusunda gerekli açıklığa sahip değildir. Bu bakımdan, konuya açıklık getirmekte yarar bulunmaktadır.

I. SİGORTALILIK NİTELİĞİNİN BİREYSEL ZORUNLU SİGORTA KAPSAMINDA BULUNANLAR BAKIMINDAN SONA ERMESİ

I. Genel Olarak

Bireysel sigortalılık niteliği bilindiği gibi, iş ilişkisinin kurulması ve işe başlama ile birlikte zorunluluk ilkesine göre gerçekleşir. Daha açık olarak, iş ilişkisinin yasal olarak kurulması sigortalılık niteliğini kazanma açısından gerekli olmakla birlikte tek başına yeterli olmamakta, ayrıca işçinin fiilen çalışmaya başlaması da gerekmektedir. Bu koşulları taşıyan bir kişi zorunlu olarak bireysel sigortalılık niteliğine sahip olacak ve çeşitli sigorta kollarının sağladığı yardımlardan yararlanacaktır. Ancak, acaba bu niteliği ne zaman yitirecek veya ne kadar süreyle bu niteliğe sahip olacaktır?

Nasıl ki, bireysel sigortalılık niteliğini kazanmak için öncelikle iş ilişkisinin kurulması gerekiyorsa bu ilişkinin sona ermesiyle de sigortalılık niteliğinin doğal olarak ortadan kalkması gerekir (7) Bu ilişkinin ortadan kalkmasına neden olan olayın ne olduğu sigortalılık niteliğini yitirme açısından önemli olmamalıdır. Nitekim bu ilişkiye ister işçi, isterse işveren son vermek istesin veya işçinin ölümlü gibi genel sebeplerle ilişki ortadan kalksın, hepsinde de iş ilişkisi sona erdiğinden, sigortalılık niteliği de yitirilecektir. Yine, hiz-

(6) Bunun bazı istisnaları da mevcuttur. Nitekim hastalık ve analık sigortalılarında sigortalılık niteliği yitirilse dahi, eğer Sosyal Sigortalar Kanununun 40. maddesinde belirtilen şartlar taşıyorsa, sigortalı ile karısı ve geçindirmekle yükümlü olduğu kocası, çocukları, ana ve babası hastalık; m. 51'de belirtilen şartlar var ise de sigortalı kadın veya sigortalının karısı analık sigortasının sağladığı yardımlardan belirli bir süre daha yararlanabileceklerdir.

(7) Can TUNCA, Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, B. 3, İstanbul, 1986, s. 90

met akdine dayanarak bir süre çalışan sigortalının daha sonra Bağkur kapsamına giren bir işte çalışmaya başlaması onun 506 sayılı Kanun anlamındaki sigortalılık niteliğini de sona erdirir. Aynı durum, T.C. Emekli Sandığı Kanununa (8) tabi bir işte memur olarak çalışmaya başlaması halinde de söz konusu olacaktır (9). Bu arada şunu da belirtmekte yarar vardır: İş ilişkisi sona erince zaten fiili çalışma da artık söz konusu olmamakta, dolayısıyla sigortalılık niteliğini kazanma için gerekli iki koşul da ortadan kalkmaktadır. Böylece Sosyal Sigortalar Kanununun düzenlediği bütün sigorta kolları yönünden sigortalılık niteliği yitirilmektedir.

Genel bir kural olmamakla birlikte, sigortalılık niteliğinin bazı sigorta kolları açısından yitirilmesine neden olan diğer bir olay da hizmet akdinin askıya alınması (10) olayıdır. Hizmet akdi askıda iken iş ilişkisi devam etmekte, ancak kişi fiilen çalışmamaktadır. Ancak, belirtildiği gibi, askı halinde kişi sigorta kollarının tümü için sigortalılık niteliğini yitirmez. Nitekim, Sosyal Sigortalar Kanununda hastalık ve analık sigortaları açısından hizmet akdinin askıda olduğu bazı hallerde de sigortalılık niteliğinin devam ettiği kabul edilmiştir. Buna karşılık, diğer sigorta kollarında sigortalılık niteliğinin yitirilip yitirilmeyeceği konusunda bir açıklık getirilmemiştir. Aşağıda sigorta kolları ayrı ayrı ele alınarak, bu konu incelenmeye çalışılacaktır.

2. Sigorta Kolları İtibariyle

A. Hastalık ve Analık Sigortaları bakımından sona ermesi

Sosyal Sigortalar Kanununun 107. maddesinde bireysel sigortalılık niteliğinin «... hastalık ve analık sigortalarının uygulanmasında ödenen primin ilişkin olduğu günü takip eden onuncu günden başlanarak yitirilmiş sayılacağı ...» öngörülmüştür. Ancak maddenin devamında «... sigortalının ücretsiz izinli olması, greve iştirak etmesi veya işverenin lokavt yapması hallerinde sigortalılık niteliğinin bu sürelerin sona ermesini takip eden onuncu günden başlanarak yitirilmiş sayılacağı ...» da belirtilmektedir.

(8) RG. T. 17.6.1949, No. 7235.

(9) Ali GÜZEL, Ali Rıza OKUR, *Sosyal Güvenlik Hukuku*, B. 1, İstanbul, 1968, s. 115.

(10) Hizmet akdinin askıya alınmasına neden olan olaylar konusunda ayrıntılı bilgi için bkz.: Münir EKONOMİ, *İş Hukuku, C.I-Ferdi İş Hukuku*, B. 2, İstanbul, 1960, s. 203-205.

Maddeden anlaşılacağı gibi hastalık ve analık sigortaları bakımından sigortalılık niteliği sadece 2. bentte belirtilen ücretsiz izin, grev ve lokavt gibi sınırlı üç askı halinde yitirilmez. Gerçekten de işçinin ücretsiz izinli olması, greve katılması veya lokavt sonucu işten uzaklaştırılması hallerinde, kendisine ücret ödenmeyeceğinden sigortaya prim kesilmesi de söz konusu olmayacaktır. Fakat izni bitince veya grev veya lokavt sona erince işçi işine devam edecek primleri de Kuruma ödenecektir (11). Eğer izni bitmiş veya grev veya lokavt sona ermiş olmasına rağmen işçi 10 gün içinde işe başlamaz ise sigortalılık niteliği sona erecektir. Nitekim, yine, sigortalı sözcülemi katıldığı grevin sona ermesinden 8 gün sonra işbaşı yapmışsa, prim edimini yerine getirmeye başladığından sigortalılık niteliğini yitirmeyecektir (12). Böylece işçiler grev ve lokavt süresince Sosyal Sigortalar Kanununun ilgili hükümlerinden yararlanmaya devam edeceklerdir. Nitekim Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanununun (13) 42. maddesi hükmü de bunu öngörmektedir. Bu arada şunu da belirtmek gerekir ki, işçilerin sosyal sigorta haklarından yararlanabilmeleri grevin yasal bir grev olması halinde söz konusu olup, yasal olmayan grevde işçi bu haklardan yararlanamaz. Buna karşın lokavt ister yasal olsun, isterse olmasın işçi her iki halde de sigortalılık haklarından yararlanacaktır (14). Ayrıca grev halinin sigortalılık niteliğini yitirme sonucunu doğurması için, sigortalının bu greve katılmış olması gereklidir. Nitekim, fıkra hükmündeki «grevde iştirak etmesi» sözcükleri bunu açıkça ortaya koymaktadır (15).

Hastalık ve analık sigortaları açısından sigortalılık niteliğinin üç askı halinde devam edeceğini belirtmiştik. Acaba bunların dışındaki askı hallerinde durum ne olacaktır? Diğer askı halleri 107. maddede belirtilmediğinden hastalık ve analık sigortalarında sigortalılık niteliğinin ödenen primin ilişkin olduğu günü takip eden onuncu günden başlanarak yitirilmesi gerekir. Bundan dolayı, zo-

- (11) Yarg. 9.HD., 8.12.1969, E. 9607, K. 1530., Kenan TUNÇOMAÇ, *Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar*, B. 3, İstanbul, 1987, s. 193; TUNCAY, s. 90.
- (12) GÜZEL/OKUR, s. 115; Mustafa ÇENBERCİ, *Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi*, Ankara, 1977, s. 763; Sigortalının prime esas kazanç elde etmiş olması prim edimini yerine getirmiş sayılması için kural olarak yeterlidir. Bu nedenle, sigortalı işverenin Sosyal Sigortalar Kanununun 80. maddesindeki primleri kesme ve yatırma yükümünü yerine getirmemesinden sorumlu tutulmaz. ÇENBERCİ, s. 764.
- (13) RG. T. 7.5.1983, No. 18040.
- (14) ÇENBERCİ, s. 764; TUNCAY, s. 91.
- (15) ÇENBERCİ, s. 764.

runlu askerlik dışında manevra veya herhangi bir sebeple silâh altına alınma yahut kanundan doğan bir çalışma ödevi dolayısıyla işten uzaklaşmalarda hizmet akdi işçinin kıdemine göre 90 güne kadar askıda kaldığı halde, sigortalılık niteliği bu hallerin başlamasından itibaren sadece 10 gün devam edecektir (16). Ayrıca bulunduğu gibi İş Kanununun (17) 16 ve 17. maddelerinin III. bentlerinde belirtilen zorlayıcı sebeplerin mevcut olması halinde işçi ve işveren birbirlerine birer hafta bağlı kalırlar. Eğer bir hafta geçmesine rağmen İş Kanununun 16/III. maddesine göre işçi veya 17/III. maddesine göre de işveren derhal fesih hakkını kullanmaz ve zorlayıcı sebeplerin ortadan kalkmasını beklerler ise bekleme süresince hizmet akdi askıda kalacaktır (18). Ancak bu askı süresi içinde hastalık ve analık sigortaları bakımından sigortalılık niteliği sadece 10 gün daha devam edecek, sonra yitirilecektir.

Maddede belirtilmeyen diğer bir askı hali de ücretli izindir. Maddenin ücretli izinden sözetmiş olması ücretli izinde hastalık ve analık sigortaları bakımından sigortalılık niteliğinin yitirileceği anlamına gelmez. Gerçekten de sigortalının ücretli izinde bulunduğu süre içinde sigortalılık niteliğini yitirmesi söz konusu değildir. Zira bu sürede sigortalı ücret almaya devam ettiğinden prim edimini yerine getirmektedir. Bu husus, İş Kanununun 59. maddesinde açıkça düzenlenmiştir (19). Hatta bu nedenle hizmet akdi askıya alındığında, yıllık ücretli izin biter bitmez sigortalı işbaşı yapmaz ya da diğer bir deyimle prim kesilme olayı başlamaz ise dahi, hastalık ve analık sigortaları açısından sigortalılık niteliğinin 10 gün daha devam etmesi gerekir (20). Ayrıca, eğer sigortalı yıllık iznini işyerinin kurulu bulunduğu yerden başka bir yerde geçirmeyi talep eder ise, işveren 7 güne kadar ücretsiz yol izni vermek zorundadır (İş Kanunu

(16) Ercan GÜVEN, *Sosyal Sigortalar, Genel Uygulama İlkeleri ve Sigorta Kolları*, s. 28.

(17) RG. T. 1.9.1971, No. 13943.

(18) EKONOMİ, s. 187 ve 196; Mustafa ÇENBERCİ, 1475 sayılı İş Kanunu Şerhi, *İş Kanununun Temel İlkeleri, Maddelerin Sistematik Açıklanması*, Ankara, 1972, s. 44.

(19) ÇENBERCİ, *Sosyal Sigortalar ...*, s. 764; TUNÇOMAĞ, s. 194.

(20) Bu husus 508 sayılı Kanuna 1186 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce söz konusu değildi. Nitekim bu Kanun değişikliği yapılmadan önce, sigortalı ücretli izni bitiminde işbaşı yapamadan hastalanmış, Yargıtay hastalık ve analık sigortaları primini ödeme halinin yıllık ücretli izninin bitimiyle sona ermiş olduğu için sigortalının sigortalılık niteliğinin istirahatın başlangıcından evvel yitirmiş olduğunu öngörerek, Kurumun geçici iş göremezlik ödeneği ödememesinde yasaya aykırılık bulunmamıştır. Yarg. 10.HD. 22.3.1974, E. 1871, K. 2862. ÇENBERCİ, *Sosyal Sigortalar ...*, s. 1422; Kanun değişikli-

m.52). Böyle bir durumda ise hastalık ve analık sigortalarında sigortalılık niteliği yol izinin bitimini takip eden 10. günden itibaren yitirilmiş sayılacaktır (21).

B. Diğer sigorta kolları bakımından sona ermesi

a- Genel olarak

Daha önce de belirtildiği gibi Sosyal Sigortalar Kanunu sadece hastalık ve analık sigortaları bakımından sigortalılık niteliğinin sona erme koşullarını belirtmiş, diğer sigortalardaki duruma hiç değinmemiştir. İş Kazası, meslek hastalığı, malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları bakımından sigortalılık niteliğinin nasıl sona ereceğine ilişkin olarak doktrinde iki görüş ileri sürülmektedir.

Bunlardan birincisi -ki Yargıtayın da bir içtihadında belirtmiş olduğu görüş- iş akdi feshedilmedikçe sigortalılık sıfatının devam edeceği ve sigortalılık niteliğinin 506 sayılı Kanunun 2. maddesine göre kazanılıp, kaybedileceğine ilişkindir. Böylece bu görüşü benimseyenler hastalık ve analık sigortaları dışındaki sigorta kollarında sigortalılık niteliğinin ancak hizmet akdinin sona ermesi ile yitileceğini, askı halinde prim ödenmesi kesilse bile diğer koşullar varsa, sigortalılık niteliğinin devam edeceğini ileri sürmektedirler (22).

Buna karşılık bazı yazarlar ise Kanunun 107. maddesinde hastalık ve analık sigortaları dışında, örneğin iş kazası ve meslek hastalığı gibi diğer sigorta kollarından söz edilmemesini grev, lokavt ve ücretsiz izin gibi askı hallerinde iş kazası ve meslek hastalığı riskinin söz konusu olmadığı dolayısıyla sigortalıyı bu yönde korumaya gerek bulunmadığını, oysa hastalık ve analık riskinin bu dönemde de varlığı sürdürdüğünü iddia etmektedirler (23).

Görüldüğü gibi doktrinde hastalık ve analık dışındaki sigorta kollarında sigortalılık niteliğinin yitirilmesi tartışılırken iş kazası,

ginden önceki ilk metin şu şekildeydi: *2'nci maddede belirtilen sigortalılardan hastalık ve analık sigortaları primi ödeme hali sona erenlerin sigortalılık nitelikleri, hastalık ve analık sigortalarının uygulanmasında, ödenen primin ilişkin olduğu son günden başlanarak yitirilmiş sayılır. ÇENBERCİ, *Sosyal Sigortalar ...*, s. 762.

(21) Memduh YELEKÇİ, *Notlu İzahlı-İçtihatlı (506-5434-1479) sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu (Şerhi) ve Tüzük-Yönetmelikler*, Ankara, 1988, s. 583.

(22) Ercan GÜVEN, Nüvit GEREK, *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, 1987, s. 46; ERKUL/GÜVEN/ALTAN/GEREK, s. 341; GÜZEL, s. 115; TUNCA, s. 90; ÇENBERCİ, *Sosyal Sigortalar ...*, s. 763.

(23) ERKUL/GÜVEN/ALTAN/GEREK, s. 341; GÜVEN/GEREK, s. 47.

meslek hastalığı, malüllük, yaşlılık ve ölüm sigorta kolları tek bir kategoride toplanmıştır. Oysa iş kazası ve meslek hastalığı riski ile uzun süreli sigorta kolları olan malüllük, yaşlılık ve ölüm riskleri ayrı niteliklere sahiptir. Dolayısıyla bunlardaki sigortalılık niteliğinin sona ermesi incelenirken ayrı ayrı ele alınmalarında yarar vardır.

b- İş kazası ve meslek hastalığı sigortası bakımından

İş kazası ve meslek hastalığı sigortası bakımından, iş ilişkisinin sona ermesiyle sigortalılık niteliğinin yitirilmesi dışında hizmet akdi askıda iken de sigortalılık niteliğinin yitirildiğini iddia edenlere katılmak mümkündür. Nitekim, bu görüştekileri haklı çıkarıcı bir hükme, İş Kanununun 59. maddesinde rastlanmaktadır. Söz konusu hüküm, sigortalılara yıllık ücretli izin süresi için ödenecek ücretler üzerinden iş kazası ve meslek hastalıkları hariç diğer sigorta primlerinin Sosyal Sigortalar Kanunundaki esaslar çerçevesinde işçi ve işveren yönünden ödenmesine devam olunacağını öngörmektedir. Gerçekten de tıpkı diğer askı hallerinde olduğu gibi, yıllık ücretli izin süresi içinde de sigortalı çalışmadığı için mesleki riskler olan iş kazası ve meslek hastalığı risklerine uğrama tehlikesi ortadan kalkmakta. bu nedenle de söz konusu süre için iş kazası ve meslek hastalığı sigortasına ilişkin prim edimini yerine getirmesi gerekmektedir.

c- Malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları bakımından

Uzun süreli sigorta kolları olan malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarında, iş ilişkisinin ortadan kalkması dışında hizmet akdi askıda iken sigortalılık niteliğinin yitirilip yitirilmeyeceği konusunu incelemeden önce, sadece bu sigorta kollarına özgü olan sigortalılık süresi kavramını açıklamakta yarar vardır. Zira, sigortalıların malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları yardımlarından yararlanabilmeleri için gerekli şartlardan birisi de belirli bir süre sigortalı bulunmalarındır. Bu sürenin başlangıcı olarak, Sosyal Sigortalar Kanununun 108. maddesinde sigortalının yürürlükten kaldırılmış 5417 ve 6900 sayılı Kanunlara veya bu Kanuna tabi olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihin alınacağı belirtilmektedir (24).

(24) Ancak, Sosyal Sigortalar Kanununun 60. maddesi G bendi hükmüne göre, 18 yaşından önce malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi olanların sigortalılık süresi 18 yaşını doldurdıkları tarihte başlamış kabul edilir. Bu tarihten önceki süreler için ödenen malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları prim-

Sigortalılık süresinin bitim tarihi ise, sigortalının malütlük ve yaşlılık aylığı bağlanması için yazılı istekte buldukları tarihtir. Sigortalının ölümü halinde ölüm tarihi ile birlikte sigortalılık süresi de sona erer. Böylece malütlük ve yaşlılık sigortalarında sigortalılık süresi, sigortalılığın başladığı tarih ile yazılı istek tarihi arasında geçen süre iken, ölüm sigortasında sigortalılığın başladığı tarih ile ölüm tarihi arasında geçen süreyi kapsar (Sosyal Sigortalar Kanunu m. 103). Ancak sigortalılık süresinin tamamında aralıksız çalışmış olmak zorunlu değildir. Sosyal Sigorta Kanununa tabi olarak ilk defa çalışma tarihi ile aylık bağlanmak üzere yazılı istekte bulunma tarihi arasındaki geçen süre aralıksız çalışılarak geçirilsin veya geçirilmesin, hatta bir olayda olduğu gibi 11 sene boşta geçirilmiş olsa dahi, tüm sürenin sigortalılık süresinden sayılması gerekmektedir (25).

Malütlük, yaşlılık ve ölüm sigortaları bakımından sigortalılık süresi kavramı sigortalılık niteliğinin yitirilmesinde şu açıdan önem taşır: Hizmet akdi askıya alındığında diğer sigorta kolları gibi malütlük, yaşlılık ve ölüm sigortalarında da prim ödeme olayı ortadan kalkacaktır (yıllık ücretli izin hariç). Oysa bu sigortalardan herhangi birinden aylığa hak kazanabilmek için diğer bir takım şartlar yanında hem belirli bir süre sigortalılık süresi şartını taşıyor olmak, hem de belirli bir süre prim ödemiş olmak şartları aranmaktadır. Hatta yaşlılık sigortasında, bazı hallerde diğer bir şart olarak, belirli bir yaşı doldurmuş olmak ta gerekmektedir (26).

İşte, eğer bir sigortalı hizmet akdi askıya alınmadan önce bu aylıkları elde etmek için gerekli prim şartını yerine getirmiş, ancak sigortalılık süresi şartı veya yaş şartını taşıyor ise belki de hizmet akdi askıdayken bu şartları yerine getirebilecektir. Örneğin, 3600 gün prim ödeme şartını yerine getiren bir sigortalı kadın, henüz 50 yaşına girmeden hizmet akdi askıya alınır ve askı halinde iken 50 yaşını doldurur ise en az 15 yıl sigortalı olması şartıyla yaşlılık aylığı almaya hak kazanacaktır. Yine sigortalılık süresinin her

leri prim ödeme gün sayılarının hesabına dahil edilir. Yine hizmetlerin birleştirilmesi, ihya edilmesi halinde birleştirilir, ihya edilmiş hizmetlerin başlangıç tarihi sigortalılık süresinin de başlangıcı sayılır.

- (25) Yar. 10.HD. 17.11.1983, E. 1983/4296, K. 1983/5380, GÜZEL, s. 117; TUNCAY, s. 89; YELEKÇİ, s. 852.
- (26) Bu şartların neler olduğu; Malütlük aylığından yararlanma açısından Sosyal Sigortalar Kanunu m. 54, Yaşlılık aylığından yararlanma açısından Sosyal Sigortalar Kanunu m. 60, Ölüm aylığından yararlanma açısından Sosyal Sigortalar Kanunu m. 63'da belirtilmiştir.

yılı için ortamala 180 gün prim ödemiş olan bir sigortalı hizmet akdi askıdayken 5 yıllık sigortalılık süresini doldurduktan sonra ölürse, hak sahibi kimselere ölüm aylığı bağlanabilecektir.

Bu örneklerden de görüldüğü gibi Malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarında hizmet akdinin askıya alınması olayını ikiye ayırarak incelemek gerekir:

i- Birinci durumda; hizmet akdi askıya alınmadan önce sigortalı malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları açısından prim ödemiş olma şartını taşıyor ve hizmet akdi askıdayken de yaş veya sigortalılık süresi şartını da taşıyor hale gelmiş ise bu sigorta kollarının sağladığı yardımlardan yararlanabilecektir.

ii- Diğer durumda; sigortalı hizmet akdi askıya alınmadan önce belirli bir süre prim ödemiş olma şartını yerine getirmemişse, hizmet akdi askıdayken yaş veya sigortalılık süresi şartlarını yerine getirse dahi bu sigortaların sağladığı yardımlardan yararlanamaz. Çünkü hizmet akdi askıdayken kendisine ücret ödenmediğinden prim de kesilememiştir. Ancak yıllık ücretli izinle hizmet akdinin askıya alınması hali buna istisna teşkil eder. Zira bu süre için sigortalının ücretinden Kurum adına malüllük, yaşlılık ve ölüm sigorta primleri kesilmektedir (İş Kanunu m. 59).

II. SİGORTALILIK NİTELİĞİNİN TOPLULUK SİGORTASI BAKIMINDAN SONA ERMESİ

1. Sosyal Sigortalar Kanununun 86. Maddesi Kapsamında Bulunanlar Bakımından Sona Ermesi

A. Toplulukla yapılan sözleşmenin sona erdirilmesi

Topluluk sigortasında, isteğe bağlı olarak sigortalılığın sürdürülmesi toplulukların Kuruma karşı yükümlülüklerini dikkat ve özenle yerine getirmelerine bağlıdır. Bu bakımdan; herhangi bir aya ait primini, o ayı izleyen ayın sonundan başlayarak en geç 6 ay içinde gecikme zammı ile birlikte Kuruma ödemeyen toplulukların sözleşmelerinin primi ödenmeyen ay başından itibaren Kurum tarafından feshi öngörülmüştür (Malüllük, Yaşlılık ve Ölüm Topluluk Sigortası Genel Şartları, m. 13/a) (27).

(27) Soz konusu Genel Şartlar, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca 22.4.1985 tarihinde onaylanmıştır.

B. Kanunla kurulu Sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi bir işe giriş nedeniyle sona erme

Sosyal güvenliğin teklik ilkesinin bir gereği olarak; topluluk üyelerinin, kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi bir işe girmeleri halinde, bunların topluluk sigortası ile ilişkileri işe giriş tarihlerinden itibaren sona erdirilir (Malüllük, Yaşlılık ve Ölüm Topluluk Sigortası Genel Şartları, m. 9/a).

C. Topluluk sigortasından isteğe bağlı olarak ayrılma

Topluluk sigortasına koşulları varsa, isteğe bağlı olarak girildiği gibi, ayrılma da tamamen üye için serbesttir. Bu bakımdan topluluk sigortasına girmiş olanlar, topluluk tarafından yazı ile Kuruma bildirilmek şartı ile; başvurunun Kurumca alındığı tarihi izleyen aybaşından başlayarak topluluk sigortasından ayrılabilirler (Malüllük, Yaşlılık ve Ölüm Topluluk Sigortası Genel Şartları, m. 9/b).

D. Topluluğun yeterli üye sayısını yitirmesi halinde sona erme

Topluluk sigortasını sürdüren üye sayısının ikiden aşağı düşmesi halinde, söz konusu sözleşme kendiliğinden son bulmuş sayılır (Malüllük, Yaşlılık ve Ölüm Topluluk Sigortası Genel Şartları, m. 13/c).

2. Zorunlu Topluluk Sigortası Kapsamında Bulunanlar Bakımından Sona Ermesi

Zorunlu topluluk sigortası kapsamında bulunan avukat ve noterlerin sigortalılık niteliğini yitirmeleri, isteğe bağlı topluluk sigortasına göre farklı koşullar içinde düzenlenmiştir. Bunlar kısaca şöyle sıralanabilir:

A. Kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi bir işe giriş nedeniyle sona erme

İsteğe bağlı topluluk sigortasında olduğu gibi, kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarından birine tabi bir işte çalışmaya başlayan avukat ve noterlerin topluluk sigortasına tabi olma halleri, işe giriş tarihinden başlayarak sona erer (Avukatlar İçin Malüllük, Yaşlılık ve Ölüm Topluluk Sigortası Tıp Sözleşmesi, m. 12, Noterler İçin Malüllük, Yaşlılık ve Ölüm Topluluk Sigortası Sözleşmesi, m. 12).

B. Prim borçlarının ödenmemesi nedeniyle sona erme

Avukat ve noterlerin sigortalılık niteliklerinin devamı primlerini düzenli olarak ödemeleri şartına bağlıdır. Nitekim, primlerini topluluk sigortası sözleşmesinde gösterilen zamanda ödemiye avukatların isimleri baro levhasından silinirken (Avukatlık Kanunu m. 190), prim borcunu yerine getirmeyen noterlere ise işten el çekilir (Noterlik Kanunu m. 204). Belirtilen nedenle baro levhasından ismi silinen avukatlar, isimlerinin silindiği tarihe kadar birikmiş prim borçlarını, 506 sayılı Kanunun değişik 80. maddesine göre hesaplanacak gecikme zammı ile birlikte Kuruma öderler ise isimlerinin tekrar levhaya yazılmasının yanısıra, bu tarihten itibaren tekrar topluluk sigortasına tabi tutulurlar (Avukatlar İçin Malüllük, Yaşlılık ve Ölüm Topluluk Sigortası Tip Sözleşmesi m. 9). Prim borcunu ödememeleri nedeniyle işten el çektilen noterler de birikmiş prim borçlarını gecikme zammı ile birlikte Kuruma öderler ise isimleri noter odasına bildirildiği gibi, topluluk sigortasına tabi olma halleri de kayıt yenileme tarihinden itibaren yeniden başlayacaktır (Noterler İçin Malüllük, Yaşlılık ve Ölüm Topluluk Sigortası Sözleşmesi m. 9).

SONUÇ

Sosyal Sigortalar Mevzuatımız açısından sigortalılık niteliğinin kazanılması kadar, bu niteliğin ne zaman yitirileceğinin bilinmesi de önem taşır. Nitekim, Sosyal Sigortalar Kanununun; sigortalının çeşitli sigorta kollarının sağladığı yardımlardan yararlanabilmesini, bazı istisnalar dışında, bu niteliği taşıyor olması şartına bağlı tuttuğu görülmektedir.

Sigortalılık niteliğinin yitirilmesi konusunda, topluluk sigortasına tabi olanlar açısından mevzuatımızda herhangi bir karışıklık bulunmamakla birlikte, bireysel zorunlu sigorta kapsamında bulunanlar için aynı şeyi söylemek pek mümkün değildir. Her ne kadar bireysel sigortalılık açısından iş ilişkisinin ortadan kalkması sigortalılık niteliğinin yitirilmesine neden olan bir olay olarak kesin şekilde kabul edilmiş ise de, hastalık ve analık sigortaları dışında, hizmet akdinin askıda olduğu hallerde bu niteliğin ne olacağı konusunda Sosyal Sigortalar Kanunu yeterince açık değildir. Bu konuda doktrinde iki farklı görüş ileri sürülmekle beraber görüşlerin ikisinde de hastalık ve analık dışındaki sigorta kolları birlikte

düşünülerek, bu hususa açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Oysa, kanımızca farklı niteliklere sahip olan iş kazası ve meslek hastalığı sigortası ile malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarının ayrı ele alınıp bu durumun incelenmesi daha yararlı olacaktır.

Nitekim, hizmet akdi askıya alındığında, mesleki riskler olan iş kazası ve meslek hastalığı riskleri sigortalıyı artık tehdit edemez hale geleceğinden, bu süre içinde söz konusu sigorta kolları yönünden sigortalılık niteliğinin yitirildiğinin kabulü herhalde yerinde olacaktır. Bunu doğrulayan bir hüküm de İş Kanununun 59. maddesinde yer almaktadır. Bu hükme göre, yıllık ücretli izinli olduğu süre içinde sigortalının ücretinden tüm primleri kesilmekte, sadece iş kazası ve meslek hastalığı primi kesilmemektedir.

Hizmet akdinin askıda olduğu hallerde malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları açısından sigortalılık niteliğinin yitirilip yitirilmeyeceği ise, askı halinden önce malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarının gerektirdiği prim ediminin yerine getirilip getirilmemesine göre farklı şekilde sonuçlanacaktır. Prim edimi askıdan önce yerine getirilmiş ve askı süresi içinde diğer şartlar taşıyor hale gelmiş ise sigortalı bu sigorta kollarının sağladığı yardımlardan yararlanabilecektir. Buna karşılık, askıdan önce prim edimi yerine getirilmemiş ise, askı süresi içinde sigortalı diğer şartları taşıyor hale gelse dahi, sigortalılık niteliğini bu sigorta kolları açısından yitirecek, dolayısıyla bunların sağladığı yardımlardan yararlanamayacaktır. Ancak şüphesiz ki, ileride hizmet akdi askıdan indiğinde, sigortalılık niteliğinin sürdürülmesi söz konusudur. Zaten, askı halinde bilindiği gibi sigortalılık süresi işlemeye devam edecektir.

Bu arada şunu da belirtmekte yarar vardır. Mevzuatımız hastalık ve analık sigortasında sigortalılık niteliğinin sadece üç askı halinde sınırlı olarak sürdürüleceğini öngörmüştür. Oysaki İş Kanununun 16. ve 17. maddelerinin III. bentlerindeki zorlayıcı sebeplerin bir haftadan fazla sürmesi gibi bazı askı hallerinde de bu sigortalar açısından sigortalılık niteliğinin 10 günden fazla devam etmesi sigortalı açısından daha avantajlı olacaktır.